

David H. Cropley i Arthur J. Cropley

***Creativity and crime. A psychological analysis***  
(Cambridge University Press, Cambridge 2013, s. 256)

Książka o kreatywności w działaniach przestępczych zasługuje na szczególną uwagę. Przede wszystkim stanowi ona kontynuację wydanej dwa lata wcześniej przez tych samych autorów pracy o ciemnej stronie kreatywności (*Dark side of creativity*), w której to książce analizie poddawane są – jeśli tak można powiedzieć – różne ekscentryczności i aberracje zarówno w zachowaniu się twórców, jak i przede wszystkim szokujących niekiedy efektach ich wytworów.

Recenzowana książka dotyczy jednej z najważniejszych „ciemnych stron kreatywności”, czyli doskonalenia i rozwijania sposobów popełniania czynów zabronionych przez prawo, a także, być może przede wszystkim, dostosowywania ich do warunków socjoekonomicznych i technicznych.

Praca podzielona jest na dziesięć rozdziałów. Pierwszy dotyczy podstawowych założeń, czyli przedstawia perspektywy ujmowania przestępstwa jako swego rodzaju „sztuki użytkowej”, zachowania nie akceptowanego, ale przynoszącego korzyści, a – co najważniejsze – zapewniającego satysfakcję łatwo przeradzającą się w poczucie spełnienia i sensu życia.

Rozdział drugi zawiera omówienie różnych poglądów na istotę i dynamikę przestępczości, trzeci przedstawia poglądy na temat kreatywności i jej wytworów. W rozdziale tym autorzy przedstawiają czterostopniowy podział rodzajów twórczości, w zależności od jej zasięgu, czyli wprowadzają „model 4 cs”: 1. *Big Cs*, 2. *Pro Cs*. 3. *Little Cs* i wreszcie 4. *Mini Cs*. Do tego rozróżnienia poziomów twórczości wprowadzają autorzy taksonomię czterech poziomów jej wytworów (*products*), czyli „model 4 ps” W przytoczonej na kartach omawianej książki literaturze przedmiotu podawane są zazwyczaj trzy elementy owych produktów: 1) rodzaj wytworu, 2) sposób tworzenia i 3) osoba twórcy, w przypadku zaś twórczości kryminalnej, zdaniem autorów omawianej książki, niezbędny jest czwarty element – rodzaj skłonności przestępczych.

Bardzo ciekawy jest rozdział czwarty, mówiący o paradoksach twórczości. Najważniejszy z nich – zdaniem autorów – polega na tym,

że twórczość jako główny motor wszelkiego rozwoju i postępu, z jednej strony stanowi esencję „postępującej normalności” (rozumianej jako powszechnie odczuwany wzrost poczucia jakości życia), a z drugiej strony najczęściej bywa wykorzystywana w doskonaleniu sposobów postępowania zagrażającego tej normalności, czyli w różnej postaci aktów przestępczych i dewiacyjnych. Rzecz bowiem w tym, że normalne i praworzędne życie nie wymaga, z istoty rzeczy, takiej dozy kreatywności jak zachowania przestępcze.

Równie ciekawy jest rozdział piąty *General enchantment with creativity*, przedstawiający mechanizmy tworzenia mitów dotyczących twórczości, zaś rozdział szósty mówi, w jaki sposób towarzyszące zachowaniom kreatywnym zaburzenia i wspomniane już ekscentryczności przeradzają się, niejako w sposób naturalny, w akty kryminalne. Rzecz ta rozpatrywana jest przez pryzmat podziału zaproponowanego wcześniej czterostopniowego modelu poziomów kreatywności na wyróżniane w literaturze przedmiotu cele działań twórczych, a mianowicie: intrapersonalne, interpersonalne, i ekstrapersonalne, czyli – jak nie trudno się domyślić, na twórczość, która: 1) doskonalą samego twórcę, 2) ułatwia stosunki międzyludzkie i 3) odnosi się do idei i przedmiotów.

Problematyka ta kontynuowana jest w siódmym rozdziale, w którym dokonywana jest specyfikacja rodzajów tych zaburzeń znajdujących ujście w różnych postaciach aktywności przestępczej.

Ósmy rozdział poświęcony jest współczesnym postaciom „konsumenckiego i korporacyjnego przestępstwa”, do których to postaci autorzy zaliczają: różne oszustwa, przekręty i coraz bardziej finezyjne sposoby omijania prawa. Dziewiąty rozdział mówi o terroryzmie, jako o najgroźniejszej współcześnie postaci aktywności przestępczej, która – pomimo schematycznego modelu przebiegu – zawiera coraz bardziej złożone scenariusze.

Pracę zamyka rozdział, w którym przedstawiono metody pozwalające na określanie częstotliwości poszczególnych aktów przestępczych w zależności od ich nasycenia elementami nowatorskimi, bo te stanowią zazwyczaj drogę niebezpiecznego narastania nowych zjawisk przestępczych, z którymi walka zawierać musi porównywalnie wyższy stopień kreatywności jeśli ma być skuteczna.

Autorzy starają się pokazać na konkretnych przykładach, w jaki sposób analiza aktów kryminalnych przez pryzmat zaproponowanych w książce podziałów kreatywności oraz jej produktów pozwala nie tylko

na szybsze wykrywanie popełnianych przestępstw, lecz nawet – co jest ważniejsze – na skuteczniejszą pracę nad zmianą kierunku zapędów twórczych u sprawców aktów kryminalnych na inne, nie przestępcze, formy ich wyrażania.

Jestem przekonany, że zasygnalizowana powyżej problematyka omawianej książki powinna zaciekawić każdego psychologa i wychowawcę, a tym samym zachęcić do jej przestudiowania.

Rec. Kazimierz Pospiszył

